

پیامدهای فرهنگی اشتغال زنان در خانواده

www.ketab.ir

افسانه توسلی

عضو هیئت علمی دانشگاه الزهراء (س)

۱۳۹۵

توسلی: افسانه - ۱۳۹۸ -	۱
پیشگفتار فرهنگی اشتغال زنان در خانواده افسانه توسلی	۱
تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات ۱۳۹۵.	۱
۱۷۰ ص: جنول: ۵/۳۱۰۵/۱۴	۱
۹۷۸-۶۰۰-۴۵۲-۰۰۵-۸	۱
فایا	۱
زنان - اشتغال	۱
Women -- Employment	۱
کار و خانواده - ایران	۱
Work and family -- Iran	۱
پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات	۱
HD۱۳۹۵ ۹۷۸/۶۰۰/۴۵۲	۱
۳۳۱/۳۴۳	۱
۳۳۷۹۹۸	۱

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
ردیف بندی کشور
ردیف بندی دهی
شماره کتابشناسی ملی

پیامدهای فرهنگی اشتغال زنان در خانواده

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

نویسنده: افسانه توسلی

ویراستار: رقیه مهری

نمونه خوان: کتابیون قهرمانی

صفحه آرا: محبوبه محمدی

نوبت چاپ: اول - آذر ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۲-۰۰۵-۸

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پائین تر از میدان ولی عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

صندوق پستی: ۶۲۷۴-۱۴۱۵۵ تلفن: ۸۸۹۰۳۲۱۳ دورنگار: ۸۸۸۹۳۰۷۶ Email: nasir@na.ac.ir

اثر حاضر نتیجه تحقیق و بررسی است که با نظارت دکتر علیرضا محسنی تبریزی

در پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات انجام شده است.

فهرست مطالب

مقدمه / ۱

فصل اول: اشتغال زنان و آثار آن از دریچه منازعات آرا

دیدگاه مثبت درباره اشتغال زنان / ۸

دیدگاه منفی درباره اشتغال زنان / ۹

داده‌های شش‌گانه درباره اشتغال زنان / ۱۰

آثار و نتایج اشتغال زن روی همسر / ۱۱

فصل دوم: مباحث نظری در خصوص اشتغال زنان و خانواده

نظریه فونکسیونالیستی / ۱۷

نظریه خانواده دوگانه / ۲۱

تعدد نقش و پیامدهای آن / ۳۱

رویکرد کمیابی نقش / ۲۵

رویکرد انباشتگی نقش / ۲۷

مدل فشار انتظارات نقش‌های خانوادگی و کاری / ۳۱

مدل فشار نقش / ۳۳

دیدگاه جنسیتی نقش / ۳۴

نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو / ۳۴

مدل نظری در بررسی پیامدهای اشتغال زنان در خانواده / ۶۱

فصل سوم: الگوی روش‌شناختی

در بررسی مناسبات اشتغال زنان و خانواده

جامعه آماری / ۶۸

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری / ۶۹

ابزار جمع‌آوری اطلاعات / ۶۹

متغیرهای پژوهش / ۷۰

تعریف عملیاتی مفاهیم و شاخص‌ها / ۷۱

فصل چهارم: تحلیل نتایج کمی و کیفی

پژوهش در باب اشتغال زنان

الف) نتایج یافته‌های کمی / ۸۳

ب) تحلیل داده‌های کیفی / ۱۱۲

فصل پنجم: نتیجه‌گیری

بحث و نتیجه‌گیری / ۱۳۵

منابع و مأخذ / ۱۴۵

مقدمه

جامعه‌ای که رشد در مسیر توسعه گام بردارد، باید بتواند از نیروی انسانی خویش اعم از زن و مرد به نحو احسن استفاده کند. مهم‌ترین عاملی که سرعت و آهنگ رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی هر کشور را تعیین می‌کند، منابع انسانی آن جامعه است. از این‌رو، یکی از موضوعات اساسی در برنامه‌ریزی‌های خرد و کلان اقتصادی کشورها، توجه به این مقوله اساسی است. چنانچه این نیروی انسانی، ماهر و متخصص باشد، سهم زیادی در رشد و توسعه خواهد داشت.

در این میان زنان در حدود نیمی از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند و نقش آنان عمدتاً در برنامه‌های ملی و بین‌المللی در خصوص بخش تولید با مقاطع بحران اقتصادی و توسعه سرمایه‌گذاری، در مناطق قابل پیشرفت، سازگار اهمیت است. فقر، بی‌عدالتی و تبعیض همگی از مواردی است که می‌تواند در مانع از توسعه در جامعه را خدشه‌دار سازد.

بنابراین، می‌توان گفت از جمله شاخص‌های توسعه‌یافتگی هر کشور، میزان مشارکت و نقشی است که زنان در آن کشور دارا هستند و نبود بهره‌وری از نیروی بالقوه زنان در زمینه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، دستیابی به توسعه را ناممکن می‌سازد. زنان با مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و کسب

آموزش در جهات مختلف از جمله حرفه، قادرند در بالا بردن سطح تولید و بهره‌وری بیشتر از نظر اقتصادی و رشد و توسعه کشور سهم بسزایی داشته باشند (هر چند که تجزیه و تفکیک شغل و تفاوت دستمزد، تقریباً در همه جا بر شکاف بین آنچه که زنان تولید می‌کنند و آنچه را که به دست می‌آورند، تأکید می‌کند).

خودباوری و استقلال مالی زنان باعث ایجاد تغییراتی در روابط زن و مرد و در نتیجه تشکیل نظامی جدید، مبتنی بر مشارکت در تصمیم‌گیری در نظام حاکم بر خانواده می‌شود. فرزندان نیز با مشاهده رفتار جدید و همانندسازی، خود را برای ایجاد ارتباطی دموکراتیک در زندگی مشارکتی آینده آماده می‌سازند و فرهنگ جدیدی در خانواده‌ها نسل آینده ایجاد می‌کنند.

با ورود زنان جدید یا صنعتی شدن هر چه بیشتر کشورها، موقعیت زن ایرانی در خانواده تغییراتی بزرگ را پشت سر می‌گذارد، مشارکت اقتصادی زنان در مشاغل خارج از خانه و حضور بیشتر در پیش از پیش آنها در محیط‌های کار همراه با مردان عامل بسیار مهمی در روند توسعه کشور است.

در سالیان اخیر، عواملی همچون: عملکرد سازمان‌های بین‌المللی و افزایش سطح آموزش جمعیت شهری، به طور قابل ملاحظه‌ای در دیدگاه‌های مرتبط با استقلال زنان در ایران نقش داشته است و اشتغال زنان در سطح کلان به رفع مسائل و چالش‌های بسیاری چون بی‌سوادی و افزایش بی‌رویه جمعیت منجر به افزایش آگاهی و... انجامیده است. اما به دلیل اینکه هر پدیده اجتماعی علاوه بر کارکردهای مثبت، کارکردهای منفی و ناهنجاری‌هایی را نیز با خود به همراه دارد، پدیده فرهنگ، اجتماعی اشتغال زنان نیز از این قاعده مستثنا نیست. از جمله حیطه‌های مهم و متأثر از این پدیده اجتماعی، خانواده است.

خانواده مهم‌ترین نهاد جامعه است و منشأ جامعه سالم، خانواده سالم است و هر آفت و زوالی در این نهاد و کارکردهای آن شایسته بحث و بررسی است. اختلال در سیستم کارکرد خانواده به منزله تهدیدی برای بقای آن است.

به‌طور کلی، پدیده اشتغال زنان، یکی از ضرورت‌های عصر مدرن است که همواره ساختارهای اجتماعی، الگوها و نقش اجتماعی زنان را دستخوش تغییر کرده است. همگام با تغییرات ساختاری جوامع در قرن حاضر که برخاسته از روند نوگرایی است، سازمان‌ها، ارگان‌ها و نهادهای اجتماعی بافت سنتی خود را از دست داده و به مقتضیات زندگی مدرن تن داده‌اند و ناگزیرند خود را با این واقعیت اجتماعی سازگار کنند. این پدیده، اناد بی‌شماری دارد که از جمله می‌توان به تأثیر اشتغال زن بر سرمایه فرهنگی خانواده اشاره کرد.

از همین‌رو، تنوع اشتغال زنان و پیامدهای فرهنگی ناشی از آن به‌منظور تبیین این دو پرسش که آن‌دسی که در تمامی قرون و اعصار، با حضور مداوم خود، عنصر بقای خانواده بوده، حال با ترب خانۀ، بدان لطمه می‌زند یا خیر؟ و همچنین، با توجه به دگرگونی‌های بنیادی در ساخت اجتماعی جامعه و نظام ارزش‌های سنتی و توزیع نقش‌ها و پایگاه‌های زن و مرد، اشتغال زنان، چه پیامدهای فرهنگی داشته است، آیا در جهت ثبات خانواده بوده است یا در جهت تضعیف آن؟ محور اصلی مضمون کتاب حاضر بوده و در شرح فصول ذیل به آن پرداخته شده است.

در فصل نخست، به بررسی دیدگاه‌هایی پرداخته شده‌اند که زوایای مثبت و منفی یا پذیرش مشروط اشتغال زنان و آثار آن‌را به چالش کشیده. فصل دوم کتاب به بررسی مبانی نظری، در خصوص مناسبات میان اشتغال زن و خانواده و پیامدهای آن اختصاص دارد. هر چند که نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو مبنای اصلی بررسی پیامدهای فرهنگی اشتغال زنان در این کتاب است، اما با توجه به چندبعدی بودن آن در مجموعه نظریه‌های مرتبط برای تبیین جامع و دقیق موضوع استفاده شده است. روشی و تبیین موضوع محوری در این کتاب برمبنای پژوهشی صورت گرفته است که نویسنده در فصل سوم به ارائه الگوی روش‌شناختی آن می‌پردازد و در فصل چهارم با ارائه مستندات پژوهشی به تحلیل یافته‌های مستخرج از آنها در دو حوزه مطالعاتی کمی و کیفی تأکید دارد. این فصل که به پژوهشی درباره پیامدهای فرهنگی اشتغال زنان در خانواده اختصاص دارد با مستندات آماری توصیفی و استنباطی موضوع را بررسی و

تحلیل می‌کند. فصل پنجم، فصل نهایی کتاب است که جمع‌بندی و نتیجه بحث را به همراه پیشنهادهایی ارائه می‌دهد.

بی‌شک، عرصه اندیشه و علم جز با پویایی نمی‌تواند حیاتی مداوم و کاربردی داشته باشد و این پویایی تنها با رویکرد تک‌بعدی به مسائل و امور حاصل نمی‌شود، بلکه بهترین و جامع‌ترین دستورالعمل‌ها، ایده‌ها و دیدگاه‌ها گاهی از بطن تنازع آرا و داشتن رویکردی جامع به مسائل به‌دست می‌آید و در نهایت مطلوب‌ترین نتیجه را با هزینه و زحمات کمتری حاصل می‌کند. در این کتاب نیز سعی شده است موضوع اشتغال زنان و پیامدهای فرهنگی آن برای خانواده که در شرایط اجتماعی کنونی به‌منظور امری مهم و مورد طرح است، به دور از نگاهی جانبدارانه و یکسویه به‌طور مطلوب بررسی و تحلیل شود. معیاری مناسب برای سیاست‌گذاری‌های خرد و کلان در جامعه باشد.